

Hafta 12:

1961 Anayasası ve bu Anayasa ile kurulan yeni düzen

27 Mayıs darbesinin hemen ardından oluşturulan ve hukukçu öğretim üyelerinden oluşan Anayasa Komisyonu raporunda ivedilikle yapılması gerekenler arasında “devletin ihlal edilmekten artık işlemez hale gelmiş anayasasının yerine bir hukuk devletinin işletilmesini sağlayacak ve demokrasi esaslarına dayanan bir anayasa hazırlamak” yer alıyordu. Askerlerin bu anayasanın birkaç hafta içinde hazırlanması yönündeki talebine Anayasa Komisyonu Başkanı (İstanbul Üniversitesi Rektörü ve İdare Hukuku Ordinaryüs Profesörü) Sıddık Sami Onar, en kısa zamanda gerekli hazırlıklara başlayacaklarını söyleyerek cevap vermiştir. Çok geçmeden de 157 Sayılı Kanun ile yeni bir anayasa hazırlanmasına yönelik olarak bir Kurucu Meclis oluşturulmuş ve bu meclisin biri Milli Birlik Komitesi diğeri de Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kanatlı olacağı hükme bağlanmıştır. Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan taslak, Kurucu Meclis’in her iki unsuru tarafından da görüşülüp onaylandıktan sonra 1961 yılının Temmuz ayında halk oylamasına sunulmuştur. Oylamaya katılanların yüzde 62’ye yakını tarafından onay verilen 1961 anayasası ancak on yıl kadar bir süre özgün haliyle uygulanma olanağı bulabilecek ve bir askeri darbe sonrası hazırlanmış olsa da Türk anayasacılık geleneğinde birey hakları ve özgürlükleri açısından en ileri aşamayı temsil ettiği kabul edilen bu anayasa metninde 1971-1973 yılları arasında yaşanacak bir başka askeri ara rejim dolayısıyla anayasanın liberal ruhunu aşındırıcı nitelikte bir dizi değişiklik gerçekleştirilecektir.

1961 Anayasası iki kanatlı bir yasama organı öngörmüş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki parçalı şekilde oluşmasını hükme bağlamıştır. Yerini aldığı 1924 Anayasası’nın meclise mutlak üstünlük veren yaklaşımını da revize eden 1961 Anayasası yasama organının genel olarak sistem içinde egemenliğin kullanıldığı yegâne merci olmaktan çıkarılmasını ve meclis dışındaki çeşitli başka demokratik kurum ve oluşumlar aracılığıyla yönetilenlerin iradesinin dengeli ve tek boyutlu olmayan bir dağılımla ifadesini bulabilmesinin araçlarını üretmeyi denemiştir. Yürütmenin ise oldukça güçsüz kılınmaya çalışıldığı, yasama işlevinin bir yetki, yürütme işlevinin ise bir görev olarak kurgulandığı görülmektedir. Yasama organının yürütmeyi denetleyebilmesi ve gerekli şartlar oluştuğunda görevden alabilmesi yani bakanlar kurulunun yasama tarafından düşürülebilmesi mukabilinde cumhurbaşkanının yasama organının feshedebilme yetkisinin

çok ağır koşullara bağlanmış olması da kuvvetler ayrılığı çerçevesinde işletilen gúc dağılımında takip edilen ilkenin yürütmenin aleyhine olacak şekilde yapılandırıldığını göstermektedir. Yargı organı ise mutlak bağımsız şekilde inřa edilmiş, yargıç güvencesi ve bunun kurumsal karşılığı olmak üzere Yüksek Hakimler Kurulu'nun kurulması anayasal hükme bağlanmıştır.

Türk anayasacılık tarihine Anayasa Mahkemesi kurumunu da hediye eden 1961 Anayasası, yasananın yargı yoluyla denetlenmesinin kurumsal alt yapısını hazırlamıştır.

1961 Anayasası'nın Türk Anayasacılık geleneği içerisinde kendinden önce ve kendinden sonra gelen anayasalarla kıyaslamalı değerlendirildiğinde en çok öne çıkarılan niteliği hukuk devleti anlayışının son derece vurgulu ifade edildiği, negatif haklar bakımından "özgürlük esas kısıtlama istisnadır" ilkesi çerçevesinde birey hak ve özgürlüklerini azami düzeyde korumaya çalışan ve dönemin Batılı demokrasilerine ruhunu veren sosyal refah devleti anlayışı çerçevesinde pozitif hakları da bünyesine dâhil etmeye çalışan bir metin olmasıdır.

Bütün bu çağdaşı olduğu Batılı demokrasilerin liberal siyasi muhakeme, pratik ve kurumlarına yönelik gösterdiği teveccühe rağmen 1961 Anayasası pretoryan bir siyasi iklimden doğan ve onu yeniden üretmesi beklenen bir metin olduğunu açıkça ortaya koyan hükümlere de yer vermiştir. Bu bağlamda askeri yargı ve bir yargı kurumu olarak Askeri Yargıtay anayasada düzenlenerek anayasal kurumlar statüsüne kavuşturulmuş, keza içerisinde ordunun kuvvet komutanlarının cumhurbaşkanı, başbakan ve kanunla belirlenmiş bazı bakanlarla birlikte yer aldığı Milli Güvenlik Kurulu anayasal bir kurum olarak gerek gündelik siyasetin gerekse devlet bürokrasisinin pretoryan karakterini perçinleyecek şekilde sisteme dahil edilmiştir.

1961 yılının Ocak ayında sivil siyasete geçiş sürecinin başlangıcı olmak üzere yakında yapılacağı vaat edilen seçimlere katılmak isteyen siyasi partilerin kurulması için öngörülen sınırlı sürenin başladığı ilan edilmiş, bunun üzerine çok sayıda yeni siyasi parti Türk siyasal yaşamına katılmıştır. 27 Mayıs darbesi sonrası, 12 Eylül darbesinde olduğundan farklı şekilde tüm siyasi partilerin faaliyetlerine son verilmesi ve kapatılması gibi bir uygulamaya gidilmemiş olduğundan CHP ve CKMP zaten varlığını sürdürmekteydi. Demokrat Parti'nin ardından doğan boşluğu dolduracak şekilde ve onun varisi olduğu bilinen iki yeni partinin yani Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi'nin yanı sıra kimisi ilerleyen dönemde ülke siyasetinde kalıcı izler bırakacak kimi ise nerdeyse hiçbir varlık gösteremeyecek irili ufaklı çok

sayıda başka parti de kurulmuştur. Bunlara örnek olarak Türkiye İşçi Partisi, Muhafazakâr Parti, Liberal Parti, Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi, Kemalist Gençlik Partisi gibi partiler sayılabilir.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınları, Ankara, 1987.

Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 1989.

Bülent Tanör, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri 1789-1980, YKY Yayınları, İstanbul, 1992.

Yavuz Sabuncu, Anayasaya Giriş, İmaj Yayınları, Ankara, 1994.